

Матіїв М. Д.  
*РВНЗ „Кримський університет  
культури, мистецтв і туризму”*

Матіїв Т. З.  
*Таврійський національний  
університет імені В. І. Вернадського*

## ОНИМИ У „СЛОВНИКУ СТІЙКИХ ЗВОРОТІВ БОЙКІВСЬКИХ ГОВІРОК”

У структурі реєстрової статті підготовленого до друку словника подано фразеологічні та інші стійкі звороти, а також лексикалізовані сполучення слів, яких немає у „Словнику бойківських говірок” М. Й. Онишкевича [2]. Діалектні матеріали зібрав Микола Матіїв у тридцяти двох населених пунктах Сколівського (30 сіл), Турківського (1 н. п.), Самбірського (1 н. п.) районів Львівської області протягом двадцяти восьми років шляхом багаторазового опитування старожилів, представників середнього та молодшого поколінь безпосередньо на місцях їхнього постійного проживання.

На початку основної частини „Словника стійких зворотів бойківських говірок” (ССЗБГ) вміщено довідковий перелік із відповідними відсиленнями: *покажчик фразеологізмів, термінологічних та інших лексикалізованих сполучень слів; покажчик паремійних та інших стійких зворотів*. Далі подаються словникові статті, розташовані в алфавітному порядку чинного правопису. Ці реєстрові слова (значення) так само відсутні у „Словнику бойківських говірок” М. Й. Онишкевича (крім деяких вокабул, а також мовних одиниць, які в ССЗБГ мають розширену багатозначну семантику. У кінці статті після двох скісних рисок вони супроводжуються скороченням СБГ [„Словник бойківських говірок”]).

Фразеологізми, термінологічні та інші лексикалізовані сполучення слів подаються у структурі словникової статті після застосованих позначок: стійкі словосполучення фразеологічних одиниць супроводжуються однією зірочкою [\*], термінологічні та інші лексикалізовані сполучення слів – двома [\*\*]. Паремійні звороти (прислів'я, приказки, примовки і т. ін.) із повчальним, доброзичливим, жартівливим змістом наводяться як ілюстративний матеріал після світлого „смайлика” [☺], а лайливі, зневажливі, згрублі та іронічні вирази – після чорного [☹]. Вітання,

побажання добра, дотепи, нісенітниці, застереження, прокльони, погрози і т. ін., а також поєднання двох однакових іменників, з яких один має форму називного відмінка, а другий – орудного, вигуківі сполучення слів, порівняльні та інші стійкі одиниці подаються після відповідних „смайликів”, але взятих у дужки [(☺), (☹)]. Фразеологізми, словосполучення-номени та інші сполучення слів, які не мають статей на їхні опорні слова, розміщуються в реєстрі окремо за таким зразком: провідний компонент, двокрапка, зірочка або „смайлик”, стійкий зворот, тлумачення, приклад.

„Смайлики”-ідентифікатори в лексикографію запроваджено вперше.

Принципи побудови словникової статті загалом спираються на традиції укладання регіональних діалектних словників, а також на засади 11-томного академічного „Словника української мови” [3].

„Словник стійких зворотів бойківських говірок” містить деякі одиниці, які у своєму складі мають оніми: **БАРИЛО** [бари'ло], -а, с. 1) Невеликий дерев'яний посуд для рідини з двома днищами й опуклими стінками, стягнутими обручами. *Ой ло'пнув о'бруч та біля бари'ла, Дівчина козака' сім рас обдури'ла* (коломийка). 2) *перен., ірон.* Великий живіт. ☉ *Гаври'ло від'їв бари'ло.* 3) ч. і с., *перен., ірон.* Людина з великим животом. ☉ *Бари'ло ви'пер ри'ло.* **ВЕСЕЛЯК** [весел'а'к], -а', ч. Веселун. ☉ *Васи'ль-веселя'к на всі бо'ки коза'к.* **ВУСІЙ** [вус'ій], -я', ч. Чоловік з вусами; вусач (☺). *Вусію, вусію, Васи'лю-Чана'ю.* **ДУРМАН** [дурма'н], -а, ч. 1) Те, що одурманює, п'янить. (☺) *Ка'же, що ни п'є Степа'н. – А вітки му в голові дурма'н?* 2) Важкодум. *Тя'шко в шко'лі дурма'ну.* **КІНЬСЬКИЙ** [к'ін'с'кий], -а, -е. Належний коневі. *Уїно, я вам приве'зу кін'ського гно'ю, зміша'єте с коро'в'ячим – ліпша ся бу'льба вро'дит.* \*\***Кін'ська то'рба** [к'ін'с'ка то'рба]. Неглибокий широкий мішок, призначений для годівлі коней січкою, зерном і т. ін. *Кін'ську то'рбу вішають на ши'ю коню', аби ни росипа'в зерно.* \***На кін'ські Пе'тра** [на к'ін'с'к'і Пе'тра]. У жодний час, ні в якому разі; ніколи. *Зро'бит ти на кін'ські Пе'тра.* **ЛАПАТИ** [лапа'ти], -а'ю, -а'єш, *недок.* Хапати, ловити. (☺) *Ой ти, Ю'рку, лапа'й курку.* **НАГАВІЦІ** [нагави'ц'і], -ів, *мн.* Штани (*перев.* чоловічі). ☉ *Ни ви'дів Гриць нагави'ць, як уздрів, то умлів.* **НИЖЕ** [ни'же], *присл.* Нижче. ☉ *Ни'же нас живе' Пана'с.* // СБГ. **ОБРУС** [обрус], -а, ч. Скатертину. ☉ *Прийшо'в дід Білоу'с, кладіт щось на обру'с.* // СБГ. **ПОЛЬСЬКИЙ** [по'л'с'кий], -а, -е. 1) *прикм.* до *поляки і Польща.* *До'вго-м носи'в по'льський костюм.* \*\***По'льські моро'зи** [по'л'с'к'і моро'зи]. Зимові дні з

дуже низькою температурою. У *польські морози і пса в стаїни затирали*. 2) -кого, ч., бот. Їстівний гриб із бурою шапкою, жовтувато-зеленуватою зіподою; моховик (*Boletus badius* Fr.). *Давно' польські ни збирали, а типи'рь друт*. \*\**За Польщі* [за По'л'шч'і]. А) Час, коли Західна Україна входила до складу Польщі (1920 – 1939 рр.). *То вам ни за Польщі, що мня ту в школі б'ете'*. Б) У далекому минулому, багато років тому. *Ни памнятаю, бо то бо'ло за Польщі*. **СИВУЛЯ** [Сиву'л'а], -і, ж. Власна назва корови сірої масті. (☉) *Крутится як Сивуля у вівсі*. **СИНІВІТЦИ** [сини'в'ітци], -ів, мн. Жителі сіл Верхнього Синьовидного та Нижнього Синьовидного Сколівського району. ☉ *Колу'мб в Аме'рику – сини'вітци вітсі*. Висміювання мешканців сусідніх сіл за схильність жителів Верхнього Синьовидного та Нижнього Синьовидного до торгівлі. *Ти до ме'не ни ходи', ништо' тя ни про'сит, Люби' собі сини'віцьку, що цибу'лю но'сит* (коломийка). **ХОБУЗЯ** [хобуз'а'], -я', с., *перев. зневажл.* 1) Бур'ян. *Дожджі затягли'ся, хобу'з узя'вся*. 2) Хмиз, уламки дерев у лісі. *Ми ни в Япо'нії, де хобу'з визби'руют*. ☉ *На горо'ді хобузя', а в Ки'їві ву'їко*.

„Словник стійких зворотів бойківських говірок” містить також одиниці, складовою частиною яких є власні назви, зокрема: **ВВЕДЕННЯ...** ☉ *Введе'н, аби' бов щоде'н*. **ВЕЛІГДИНЬ...** (☉) *Як на Вели'гдинь*. \*\**По Вели'конни*. **КРА́СЯ...** \**Кра'ся во'ду п'є*. ☉ *Кра'ся во'ду п'є – пото'ну більше ни бде*. **МА́ТКА...** ☉ *Дру'га Ма'тка – сестра' Покро'ви*. **НИКО́ЛИ...** \*\**Весня'ного Нико'ли*. **ПЕ́ТРА...** ☉ *На Пе'тра вода' те'пла*. ☉ *По Петру'– та й по теплу'*. **СПА́СА...** ☉ *До Спас рукави'ці за поя'с, а від Спа'са тягни' рукави'ці з-за поя'са*. **СТРІ́ТІНЯ...** ☉ *На Стрі'тіня зима' з весно'в стріча'єся* [див.: 1, с. 36 – 38].

### Список використаної літератури

1. Матіїв М. Д. Власні назви в „Словнику говірок центральної Бойківщини” / М. Д. Матіїв // Вісник Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Філологія. – Випуск ХХІХ. – ХХХІ. – Івано-Франківськ, 2011. – С. 36 – 39.
2. Онишкевич М. Й. Словник бойківських говірок : у 2 ч. / М. Й. Онишкевич. – К. : Наукова думка, 1984.
3. Словник української мови : в 11 тт. – К. : Наукова думка, 1970 – 1980.

### Анотація

У статті подається інформація про підготовлений до друку „Словник стійких зворотів бойківських говірок”. Наводяться одиниці, які у своїй структурі мають оніми.

*Ключові слова:* онім, словник, словникова стаття, бойківські говірки.

#### **Аннотація**

Статья информирует о подготовленном к печати „Словаре устойчивых оборотов бойковского говора”. Представлены единицы, имеющие в своей структуре онимы.

*Ключевые слова:* оним, словарь, словарная статья, бойковский говор.

#### **Summary**

The article informs about prepared for printing the „Dictionary of stable speed Boykovskiy dialect”. The presented units having in it's structure onyms.

*Key words:* onym, dictionary, article in the dictionary, boykovskiy dialekt.

УДК 811.161.2' 343.2

**Михальчук О. І.**

*Інститут мовознавства  
імені О. О. Потебні НАН України*

### **УКРАЇНСЬКЕ ПРІЗВИЩЕ ЯК ОБ'ЄКТ ЛІНГВООХОРОННИХ ЗАХОДІВ**

Проблема екології мовного простору є однією з найважливіших серед сучасних питань лінгвістики. Актуалізувавшись наприкінці ХХ століття з ініціативи Е. Хаугера, екологія мови отримала підґрунтя і перспективний розвиток в українському мовознавстві. Упродовж останнього десятиліття еколінгвістичний підхід набуває широкого впровадження у студіях з української ономастики, зокрема у працях Л. Белея [3], Д. Бучка та Г. Бучко [4], Б. Ажнюка [1; 2], Л. Нуждак [8]. Ономастичне довкілля – важливий об'єкт мовної політики. Здобуття незалежності часто стає поштовхом для „реформування ономастичних систем за принципом відштовхування від нав'язаних колоніальною владою моделей і стереотипів” [1, с. 231]. Адже мовна політика у сфері власних назв є потужним засобом впливу на мовну свідомість громадян, інструментом для утвердження мовної самобутності держави та основою для нормативно-правового врегулювання функціонування імені як ідентифікатора особи.

Мовна ситуація в українському ономастичному середовищі залишається складною і непрогнозованою через нестабільність або інертність мовної політики у цій сфері. Однією з найбільш проблемних